

5. Грибанов А. В., Брасниина Г. Г. О ретардации физического роста младших школьников Архангельска. Дети Севера. Здоровье, рост и развитие, 1995. С.8-10.
6. Ս. Ա. Աղապյան, Ա. Բ. Աղապյան- Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետության 6-20 տարեկան տղաների և աղջիկների ֆիզիկական զարգացման հիմնական ցուցանիշները մինչև արցախյան պատերազմը, պատերազմի ժամանակ և դրանից հետո: Արցախի պետական համալսարան, գիտական տեղեկագիր 1 (2000թ.) էջ –44 –49:
7. А. Б. Агасян, С. А. Агасян, В. Ш. Манасян – показатели физического развития младших школьников Нагорного Карабаха, Ж. Гигиена и санитария, 1987, N7, с-87-88
8. А. Б. Агасян, С. А. Агасян, А. А. Акопян- Показатели физического роста и развития 3-6 летних детей НКР до арцахской войны и в настоящее время Мат. научн. конф. каф. биологии арцахского госуниверситета посвящ. 120-летию ак. Л. А. Орбели. 21-22 мая 2002г.

3-6 տարեկան երեխաների ֆիզիկական զարգացման ցուցանիշները արցախյան պատերազմից առաջ և այժմ
Ս.Ա. Աղապյան

Ամփոփում

(Հետազոտությունների արդյունքում պարզել ենք.)

1. Արցախյան պատերազմից առաջ խաղաղ ժամանակաշրջանում (1986թ) և 2001թվականին 3-6 տարեկան տղաների և աղջիկների ֆիզիկական աճի և զարգացման հիմնական ցուցանիշներում (մարմնի հասակ, զանգված, կրծքի շրջագիծ) հավաստի տարբերություններ չեն հայտնաբերվել:
2. խաղաղ ժամանակաշրջանում աղջիկների և տղաների մոտ որոշված տվյալները ($M \pm \sigma$) հասակ՝ $94 \pm (5,37-5,58)$ սմ, զանգված՝ $14,5-14,9 \pm (1,89-1,90)$, կրծքի շրջագիծ՝ $52,8-53,5 \pm (2,0-2,10)$ կգ, գլխի շրջագիծ՝ $49,8-50,7 \pm (1,83-1,69)$ սմ կարելի է համարել որպես նրանց բնականոն (ֆիզիոլոգիական) զարգացման ցուցանիշներ:
3. 1986թ. և 2001թ. առաջին և երկրորդ մանկության շրջանի 3-6 տարեկան տղաների և աղջիկների ֆիզիկական զարգացման ցուցանիշների համեմատական քննարկումը հիմք է տալիս նշելու, որ դրանք գտնվում են նույն սահմաններում, այլ կերպ ասած, 15 տարիների ընթացքում կարծես ոչ մի արսնվերացում չի ընթացել: Իսկ եթե հաշվի առնենք փաստը, որ դրանք պատերազմի ժամանակ և նրան հաջորդող առաջին 3-4 տարիներին այդ ցուցանիշները նույն տարիքի երեխաների մոտ եղել են նշանակալի փոքր, ապա կարող ենք նշել, որ կյանքի սոցիալական տնտեսական պայմանների վերջին տարիներին շարունակական լավացումը դրականապես է ազդել նաև դեռահասների և պատանիների ֆիզիկական աճի և զարգացման բնականոն ընթացքի վրա:

Показатели физического роста и развития детей в возрасте 3-6 лет до Арцахской войны и в настоящее время.

С.А.Агасян

Резюме

На основе собственных исследований установлено:

1. Между основными показателями физического роста и развития мальчиков и девочек в возрасте 3-6 лет существенные различия не установлены ($t < 2$)
2. До арцахской войны (1986) у 3-6 летних девочек и мальчиков установлены следующие показатели физического роста и развития ($M \pm \sigma$): рост $94,0 \pm (5,37-5,58)$ см, масса $14,5-14,9 \pm (1,89-1,90)$, окружность груди $52,8-53,5 \pm (2,0-2,10)$ кг, окружность головы $49,8-50,7 \pm (1,83-1,69)$ см, которые мы рекомендуем рассматривать как одним из критерий их физиологического развития.
3. Показатели роста, массы и окружности груди у 3-6летних мальчиков и девочек до арцахской войны (1986г) и спустя 7 лет после него (2002г) в период перемирия оказались почти на одинаковом уровне, то есть процессы релаксации, наблюдаемые в годы войны (1991-1994гг) и в первые годы перемирия почти полностью восстановились.

3-6 տարեկան տղաների և աղջիկների ֆիզիկական զարգացման հիմնական ցուցանիշները արցախյան պատերազմից առաջ և այժմ

Աղյուսակ

Տար-իք	Հասակ (սմ)						Չանձված (կգ)						Կրծքավանդակի շրջագիծ (սմ)						Ուլիի շրջագիծ (սմ)					
	1986թ (n=90)			2001թ (n=30)			1986թ (n=90)			2001թ (n=30)			1986թ (n=90)			2001թ (n=30)			1986թ (n=90)			2001թ (n=30)		
	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m	M	±σ	±m
Տղա																								
3տ	94	5.58	0.59	94	6.20	1.03	14.9	1.90	0.20	14.4	3.20	0.58	53.5	2.10	0.38	55.5	2.30	0.42	50.7	1.69	0.18	50.1	1.44	0.26
3տ 6ամս	97	4.97	0.52	95	5.80	1.06	15.4	1.79	0.15	15.0	3.40	0.62	55.4	2.05	0.21	55.4	2.30	0.42	50.1	2.08	0.24	50.4	1.64	0.30
4տ	102	5.10	0.54	96	5.60	1.02	17.2	2.54	0.27	17.0	3.80	0.69	56.6	2.40	0.26	55.6	2.06	0.38	51.3	2.00	0.21	50.6	1.73	0.32
4տ 6ամս	104	4.77	0.50	101	5.20	0.95	17.3	2.15	0.23	17.0	4.20	0.77	57.2	2.35	0.24	56.7	1.85	0.34	51.5	1.57	0.16	51.0	1.70	0.31
5տ	107	6.22	0.66	105	6.60	1.20	18.8	2.60	0.27	18.0	4.50	0.82	57.5	1.95	0.20	56.8	2.00	0.36	51.6	2.00	0.22	51.1	1.65	0.30
5տ 6ամս	109	5.02	0.53	106	6.40	1.17	19.6	2.53	0.27	18.2	4.50	0.82	57.8	2.35	0.25	56.8	2.06	0.38	51.7	1.89	0.20	51.2	1.14	0.21
6տ	115	4.50	0.48	109	5.40	0.98	20.5	2.31	0.29	19.0	5.0	0.97	58.1	2.40	0.25	58.0	2.50	0.46	51.9	1.56	0.16	51.3	1.00	0.18
Աղջիկ																								
3տ	94	5.71	0.60	94	5.80	1.06	14.5	1.89	0.20	14.2	3.00	0.55	52.8	2.0	0.21	52.8	1.86	0.34	49.8	1.83	0.19	48.4	1.67	0.31
3տ 6ամս	97	4.50	0.47	95	5.60	1.02	15.6	1.93	0.20	15.1	3.20	0.58	54.8	2.06	0.22	54.2	1.95	0.35	50.2	1.88	0.20	48.5	1.70	0.31
4տ	101	5.37	0.57	96	5.44	0.99	16.8	2.01	0.21	16.0	3.30	0.60	55.0	2.20	0.23	55.0	2.30	0.42	50.4	1.70	0.18	49.0	1.93	0.31
4տ 6ամս	103	5.12	0.54	101	6.00	1.09	17.1	2.56	0.27	16.1	3.60	0.65	55.5	1.86	0.20	55.1	1.95	0.34	50.7	1.81	0.19	49.8	1.99	0.31
5տ	108	5.75	0.61	104	6.40	1.18	18.4	2.85	0.30	18.0	4.00	0.72	55.8	1.95	0.20	55.2	2.00	0.36	50.8	1.69	0.18	50.0	1.97	0.35
5տ 6ամս	110	4.40	0.51	107	5.90	1.08	19.1	2.81	0.30	18.2	3.80	0.69	56.2	2.10	0.22	55.8	2.10	0.38	50.9	1.95	0.21	50.0	1.97	0.36
6տ	114	5.21	0.45	109	5.72	1.04	20.3	2.84	0.30	19.0	3.50	0.82	56.8	2.45	0.26	56.0	2.50	0.45	51.0	1.75	0.19	50.4	2.27	0.41